

THỰC TRẠNG GIAO TIẾP GIỮA CHA MẸ VỚI TRẺ TỰ KỶ TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ ĐÀ NẴNG

CURRENT STATUS OF COMMUNICATION BETWEEN PARENTS AND AUTISTIC CHILDREN IN DA NANG CITY

Nguyễn Ngọc Chinh¹, Lê Thị Hằng²

¹Đại học Đà Nẵng; Email: nnc Chinh@ac.udn.vn

²Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng

Tóm tắt - Giao tiếp là một trong những nhu cầu cơ bản của mỗi con người. Ở trẻ tự kỷ nhu cầu giao tiếp vô cùng quan trọng. Khi xã hội ngày càng phát triển, số lượng trẻ tự kỷ ngày càng có xu hướng gia tăng không chỉ ở các đô thị lớn mà cả ở các vùng quê và thực sự trở thành nỗi lo sợ đối với các bậc làm cha, làm mẹ. Hầu hết, trẻ tự kỷ có khó khăn cả về giao tiếp ngôn ngữ và phi ngôn ngữ. Nghiên cứu tiến hành phân tích thực trạng giao tiếp trong đó tập trung vào hoàn cảnh, nội dung, phương thức và thời gian giao tiếp giữa cha mẹ và trẻ tự kỷ. Xem xét ảnh hưởng của quá trình giao tiếp đến sự phát triển của trẻ tự kỷ và đề xuất một số cách thức giao tiếp phù hợp đối với những bậc cha mẹ có con mắc chứng tự kỷ.

Từ khóa - giao tiếp, trẻ tự kỷ, giao tiếp ngôn ngữ, giao tiếp phi ngôn ngữ, trẻ khuyết tật.

1. Đặt vấn đề

Giao tiếp là một nhu cầu cơ bản, xuất hiện sớm trong đời sống của mỗi người. Để tồn tại và phát triển con người không thể không giao tiếp và tách khỏi mối quan hệ giao tiếp giữa người - người. Trẻ tự kỷ cũng nằm trong quy luật phát triển đó.

Hiện nay, số lượng trẻ tự kỷ đang gia tăng nhanh chóng không chỉ ở các đô thị lớn mà cả ở các vùng quê và thực sự trở thành nỗi lo sợ của nhiều bậc làm cha, làm mẹ. Mặc dù chưa có thống kê chính xác nhưng theo số liệu từ bệnh viện Nhi Trung ương cho thấy: Năm 2007, số trẻ được đưa đến khám tự kỷ tăng gấp 50 lần so với năm 2000, còn số trẻ điều trị tự kỷ tăng gấp 33 lần. Ở bệnh viện Nhi đồng I, thành phố Hồ Chí Minh, năm 2000 điều trị cho 2 trẻ bị tự kỷ, sau 4 năm con số trẻ tự kỷ đã lên tới 170 trẻ, đến năm 2008 tăng gấp 2 lần với 324 trẻ. Khi đứa trẻ bị tự kỷ thì cả gia đình và bản thân trẻ gặp rất nhiều khó khăn. Một trong những khó khăn lớn nhất mà trẻ tự kỷ gặp phải là khó khăn trong giao tiếp cả về giao tiếp bằng ngôn ngữ và phi ngôn ngữ. Điều này gây trở ngại rất lớn trong việc kết bạn, quan hệ xã hội, tham gia các hoạt động vui chơi, học tập của trẻ, dẫn đến trẻ trở nên lạc lõng, khó hòa nhập. Nghiên cứu thực trạng và đưa ra những biện pháp giao tiếp phù hợp giữa cha mẹ với trẻ tự kỷ sẽ giúp cho hiệu quả giao tiếp ở trẻ tự kỷ được cải thiện.

2. Một số khái niệm

Giao tiếp: Giao tiếp là sự tiếp xúc tâm lý giữa người và người, qua đó con người trao đổi với nhau về thông tin, cảm xúc, tri giác lẫn nhau, ảnh hưởng tác động qua lại với nhau. [1, tr.20]

Tự kỷ: Năm 2008 Liên hợp quốc đã đưa ra khái niệm về tự kỷ như sau: “Tự kỷ là một dạng khuyết tật phát triển tồn tại suốt cuộc đời, thường xuất hiện trong 3 năm đầu đời. Tự

Abstract - Communication is one of the basic needs of every human being. The need is of extreme importance in children with autism. As the society grows, the number of children with autism tends to increase not only in big cities but also in rural areas, which really becomes a fear for parents. Most autistic children have difficulty communicating in both verbal and non-verbal language. This study therefore investigates real-life communicative situations, focusing on the context, content, methods and time of communication between parents and children with autism. Through such situational analysis, the research examines possible impacts of communication on autistic children's personal development, and suggests several proper ways of communication to parents of children with autism.

Key words - communication, children with autism, verbal communication, non-verbal communication, children with disabilities.

kỷ là do rối loạn thần kinh, gây ảnh hưởng đến chức năng hoạt động của não bộ. Tự kỷ có thể xảy ra ở bất cứ cá nhân nào không phân biệt giới tính, chủng tộc hoặc điều kiện kinh tế-xã hội. Đặc điểm của tự kỷ là những khiếm khuyết về tương tác xã hội, giao tiếp ngôn ngữ và phi ngôn ngữ, sở thích, hoạt động mang tính hạn hẹp, lặp đi lặp lại”. Đây là khái niệm tương đối đầy đủ và được sử dụng phổ biến nhất.

3. Những khó khăn trong giao tiếp của trẻ tự kỷ

3.1. Khó khăn trong sử dụng phương tiện giao tiếp phi ngôn ngữ

Thiếu sự tương tác mắt: Trẻ tự kỷ có khuynh hướng không nhìn vào mắt người khác khi giao tiếp nhưng với những gì trẻ thích thì trẻ có thể nhìn chăm chú hàng giờ mà không chán. Giao tiếp bằng mắt kém làm ảnh hưởng đến khả năng giao tiếp xã hội và khả năng bắt chước lời nói, làm cho trẻ khó khăn khi tham gia các hoạt động xã hội, trẻ trở nên lạc lõng và xã hội cũng trở nên khó hiểu đối với chúng.

Khó khăn trong sử dụng cử chỉ điệu bộ: Trẻ tự kỷ không hiểu và không biết thể hiện suy nghĩ của mình bằng cử chỉ điệu bộ. Trẻ không biết lắc đầu khi không đồng ý, không biết nhún mày thể hiện sự khó chịu. Trẻ cũng không hiểu cử chỉ của người khác. Đây là một khiếm khuyết “thực sự” và gây ra rất nhiều khó khăn trong việc học ngôn ngữ của trẻ [3].

3.2. Khó khăn trong sử dụng phương tiện giao tiếp bằng ngôn ngữ

Giọng nói không có ngữ điệu: Giọng nói của trẻ tự kỷ thường không lên giọng, xuống giọng. Nếu có thì nó lại lên xuống một cách nhịp nhàng chứ không nhấn mạnh vào những từ cần nhấn mạnh. Điều này cho thấy, khi giao tiếp trẻ tự kỷ chưa điều khiển được giọng nói của mình.

Dùng ngôn ngữ không đúng ngữ cảnh: Trẻ tự kỷ chỉ sử dụng lời nói để thỏa mãn nhu cầu của mình. Trẻ có thể nói

về bất cứ thứ gì mà trẻ mong muốn mà không cần biết đến khung cảnh lúc đó có thích hợp hay không.

Nhại lời: nhại lời là một trong những bất thường hay thấy nhất ở trẻ tự kỷ. Trẻ có thể nhại lại toàn bộ hoặc một phần lời nói của người khác đang nói với trẻ. Nhại lời nhưng trẻ lại hoàn toàn không hiểu hoặc chỉ hiểu một phần lời nói của người khác [2].

4. Những yếu tố ảnh hưởng đến quá trình giao tiếp của cha mẹ với trẻ tự kỷ

- **Môi trường gia đình:** cuộc sống hiện đại khiến cho nhiều cha mẹ phải dành nhiều thời gian cho công việc của mình. Do đó, họ không có nhiều thời gian để ở bên cạnh con, tạo mối quan hệ gắn bó với con. Trẻ hầu như chỉ ở nhà với ông bà hoặc người giúp việc nên cơ hội giao tiếp ít đi.

- **Cha mẹ thiếu hiểu biết về trẻ tự kỷ:** Tự kỷ không phải là vấn đề quan tâm của cha mẹ cho đến khi họ biết chắc chắn rằng con mình bị tự kỷ. Khi đó cha mẹ mới bắt đầu tìm hiểu về khuyết tật liên quan đến con mình. Nhưng sự hiểu biết mà cha mẹ có được chỉ dừng lại ở kiến thức tổng quát về tự kỷ và còn hạn chế kiến thức về giao tiếp với trẻ tự kỷ. Vì vậy, cha mẹ khó có thể phát triển giao tiếp cho con dù dành nhiều thời gian cho con.

- **Tâm trạng của cha mẹ trẻ tự kỷ luôn bất ổn:** Tâm trạng của cha mẹ bắt đầu bất ổn khi con họ bị chẩn đoán tự kỷ. Cha mẹ cảm thấy đau đớn và suy sụp về tinh thần khi bác sĩ kết luận con mình bị tự kỷ. Không khí gia đình luôn căng thẳng, cha mẹ đổ lỗi cho nhau. Cha mẹ không muốn chấp nhận đứa con nhìn khô ngô, mặt mày sáng sủa lại là trẻ tự kỷ. Nhìn thấy những đứa trẻ khác chơi đùa, phát triển, nghĩ tới con mình cha mẹ nhiều khi như chết lặng. Gánh nặng kinh tế, gánh nặng trong việc chăm sóc con, khiến cho không khí trong gia đình luôn căng thẳng, cha mẹ luôn lo lắng cho tương lai của con mình.

- **Môi trường xung quanh:** Một số yếu tố của môi trường xung quanh như tiếng ồn, ánh sáng, nhiệt độ,... cũng đã gây cản trở đến quá trình giao tiếp. Với trẻ tự kỷ hầu hết bị rối loạn các giác quan, tác động của môi trường càng làm giao tiếp với trẻ tự kỷ khó khăn hơn.

5. Kết quả nghiên cứu

5.1. Thực trạng giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ tự kỷ trên địa bàn thành phố Đà Nẵng

Để tìm hiểu về thực trạng giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ tự kỷ trên địa bàn thành phố Đà Nẵng, chúng tôi tiến hành khảo sát 32 cha mẹ có con tự kỷ ở độ tuổi 3 đến 6 tuổi đang được can thiệp tại các cơ sở can thiệp giáo dục trẻ khuyết tật trên địa bàn thành phố Đà Nẵng. Chúng tôi đã sử dụng kết hợp 3 phương pháp cơ bản: điều tra phiếu, phỏng vấn đối với cha mẹ và quan sát cách thức giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ ở trường cũng như ở nhà để khảo sát thực trạng trên. Kết quả thu được như sau:

5.1.1. Hoàn cảnh cha mẹ giao tiếp với trẻ

Có nhiều hoàn cảnh khác nhau để cha mẹ giao tiếp với trẻ. Kết quả bảng trên cho thấy: Cha mẹ đã tranh thủ mọi lúc mọi nơi để giao tiếp với con. Chiếm tỷ lệ lớn nhất là 31,68% cha mẹ tranh thủ “trong khi chơi cùng trẻ”. Chiếm tỉ lệ ít nhất là 5,94% cha mẹ giao tiếp với con khi cho trẻ ăn và ngủ. Phỏng vấn sâu thêm chúng tôi được biết rất

nhiều bậc cha mẹ nghĩ rằng khi cho trẻ ăn và ngủ thì nên tập trung vào việc đó, còn hoàn cảnh để giao tiếp với trẻ chỉ nên diễn ra những lúc vui chơi cùng trẻ. Như vậy, nhiều cha mẹ đã chưa thấy được sự cần thiết phải giao tiếp với con ở mọi lúc mọi nơi.

Bảng 1. Hoàn cảnh cha mẹ giao tiếp với trẻ

TT	Nội dung	(%)
1	Trong khi chơi cùng trẻ	32,0
2	Trong khi đưa đón trẻ đi học	26,0
3	Trong khi dạy trẻ chơi hoặc học	19,0
4	Trong khi tắm cho trẻ	11,0
5	Trong khi cho trẻ ăn	6,0
6	Trong khi cho trẻ đi ngủ	6,0
	Tổng	100

5.1.2. Nội dung cha mẹ giao tiếp với trẻ

Có rất nhiều chủ đề được cha mẹ đưa ra khi giao tiếp với con của mình. Nội dung mà cha mẹ chọn nhiều nhất để giao tiếp với trẻ là hướng dẫn con để con biết và sử dụng được các đồ dùng trong gia đình (chiếm 30,9%). Để giúp con phát triển giao tiếp có 27,2% cha mẹ tranh thủ thời gian đi mua sắm, đi chợ, đi trên đường để trò chuyện với con. Như vậy, nội dung cha mẹ thường giao tiếp với trẻ là để phục vụ cho trẻ và giúp trẻ nhận thức thế giới xung quanh.

Có rất ít cha mẹ quan tâm đến cảm xúc của bản thân mình trong khi giao tiếp với trẻ. Chỉ có 9,9% cha mẹ nói về tình cảm của mình với con và những gì đang diễn ra xung quanh trẻ. Có 6,1% cha mẹ kể cho trẻ nghe về các thành viên trong gia đình.

Không có cha mẹ nào chọn ý kiến: Không nói năng gì cả vì nghĩ rằng trẻ không hiểu những điều cha mẹ nói. Đây là dấu hiệu tích cực cho thấy tất cả các cha mẹ đều ý thức được giao tiếp quan trọng như thế nào với trẻ.

Bảng 2. Nội dung cha mẹ giao tiếp với trẻ

TT	Nội dung	(%)
1	Về tình cảm của cha mẹ đối với trẻ	9,9
2	Về sự cáu giận, buồn phiền của cha mẹ với cuộc sống hằng ngày	2,5
3	Về sự thất vọng, chán nản của cha mẹ đối với tình trạng tự kỷ của trẻ	2,5
4	Về mong muốn, kì vọng của cha mẹ đối với sự tiến triển và thay đổi của trẻ	5,0
5	Về cách sinh hoạt hàng ngày trong gia đình	3,6
6	Về cách sử dụng đồ dùng trong gia đình	30,9
7	Về cách đi lại trên phố	27,2
8	Về những người thân trong gia đình	6,1
9	Kể cho trẻ nghe về sinh hoạt hàng ngày của bố mẹ, anh, chị, em khác trong gia đình	2,5
10	Nói với trẻ những gì đang diễn ra trong cuộc sống xung quanh trẻ	9,8
11	Không nói năng gì cả vì nghĩ rằng trẻ không hiểu những điều cha mẹ nói	0
	Tổng	100

5.1.3. Phương thức cha mẹ giao tiếp với trẻ

Ở phương thức giao tiếp với đứa con bị tự kỷ thì cả cha mẹ đều sử dụng “kết hợp ngôn ngữ lẫn phi ngôn ngữ” (chiếm tỷ lệ 100%) khi giao tiếp với trẻ. Như vậy, cha mẹ

đã có sự linh hoạt trong việc sử dụng phương thức trong giao tiếp với trẻ.

5.1.4. Thời điểm cha mẹ giao tiếp với trẻ

Bảng 3. Thời điểm cha mẹ giao tiếp với trẻ

TT	Nội dung	(%)
1	Buổi sáng	26,9
2	Buổi trưa	5,6
3	Buổi chiều	16,7
4	Buổi tối	21,0
5	Bất kì thời gian rảnh trong ngày	29,6
	Tổng	100

Phần lớn cha mẹ đã tranh thủ bất cứ khoảng thời gian rảnh nào trong ngày để giao tiếp với trẻ. Trong đó, buổi sáng và buổi tối dường như là khoản thời gian lý tưởng nhất để cha mẹ được giao tiếp với con nhiều hơn. 26,9% cha mẹ chọn thời gian buổi sáng. 21,0% chọn thời điểm buổi trưa.

Do tính chất công việc, cha mẹ ít có thời gian ở nhà vào buổi trưa và trẻ thời gian đó trẻ đang ở trường mầm non/chuyên biệt. Chỉ có 5,6% cha mẹ có thời gian buổi trưa để trò chuyện cùng con.

Có 29,6% cha mẹ tranh thủ bất cứ thời gian nào có thể trong ngày là dành cho con và giao tiếp với con.

5.1.5. Những khó khăn gây trở ngại cho cha mẹ khi giao tiếp với trẻ

* Khó khăn trong giao tiếp phi ngôn ngữ của trẻ

Bảng 4. Khó khăn trong giao tiếp phi ngôn ngữ của trẻ

TT	Nội dung	(%)
1	Thiếu sự tương tác mắt	84,4
2	Thiếu sử dụng cử chỉ điệu bộ	15,6
3	Thiếu diễn tả nét mặt	0
	Tổng	100

Phần lớn cha mẹ trẻ tự kỷ cảm vô cùng khó khăn khi giao tiếp với con mình. Có 84,4% cha mẹ cho biết khi nói chuyện với trẻ, trẻ không bao giờ nhìn vào mắt mình. Có 15,6% cha mẹ thấy trẻ không hoặc rất ít sử dụng các cử chỉ điệu bộ để giao tiếp. Trẻ thể hiện cảm xúc trên khuôn mặt tương đối tốt nên cha mẹ không cảm thấy khó khăn ở khía cạnh này.

* Khó khăn trong giao tiếp ngôn ngữ của trẻ

Bảng 5. Khó khăn trong giao tiếp ngôn ngữ của trẻ

TT	Nội dung	(%)
1	Giọng nói không ngữ điệu	34,4
2	Dùng ngôn ngữ không đúng ngữ cảnh	59,4
3	Nhại lại	6,2
	Tổng	100

Cha mẹ gặp nhiều khó khăn khi trẻ dùng “ngôn ngữ không đúng ngữ cảnh” chiếm 59,4%. Còn chiếm 41,6% (34,4% + 6,2%) cha mẹ gặp khó khăn khi trẻ sử dụng “giọng nói không ngữ điệu” hay “nhại lại”. Quan sát cha mẹ khi giao tiếp với trẻ, chúng tôi nhận thấy giọng nói của trẻ thường không tự nhiên, ít có ngữ điệu, hay nhại lại không có mục đích, không có nghĩa.

5.2. Các yếu tố ảnh hưởng đến quá trình giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ

Tất cả các yếu tố trên đều ảnh hưởng đến quá trình giao

tiếp của cha mẹ với trẻ tự kỷ với mức độ cao nhất là thường xuyên. Có 93,8% cha mẹ quá bận rộn với công việc nên không có nhiều thời gian để chơi đùa và nói chuyện với con. Có 87,6% cha mẹ cảm thấy đáng tiếc và ân hận về sự thiếu hiểu biết và trì hoãn của mình mà làm cho đứa con mình tự kỷ. 78,1% cha mẹ luôn trong tâm trạng bất ổn khi biết con mình bị tự kỷ cũng như sự lo lắng, sốt ruột khi can thiệp cho con. Đặc trưng ngôn ngữ và ảnh hưởng của môi trường sống cũng được hơn 50% cha mẹ khẳng định là có ảnh hưởng đến quá trình giao tiếp của họ với con mình.

Bảng 6. Yếu tố ảnh hưởng đến quá trình giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ

TT	Yếu tố ảnh hưởng	Mức độ (%)		
		Thường xuyên	Thỉnh thoảng	Không bao giờ
1	Cha mẹ quá bận rộn với công việc	93,8	6,2	0
2	Cha mẹ thiếu hiểu biết	87,6	9,3	3,1
3	Tâm trạng của cha mẹ luôn bất ổn	78,1	21,9	0
4	Môi trường xung quanh	50,0	50,0	0

Như vậy, thực trạng giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ tự kỷ cho thấy: cha mẹ chưa có ý thức đầy đủ về hoàn cảnh giao tiếp với trẻ. Nội dung giao tiếp với trẻ chủ yếu xoay quanh việc hướng dẫn cho trẻ trong các công việc hàng ngày chứ ít chú ý đến yếu tố cảm xúc, tình cảm của cả cha mẹ và trẻ. Mọi thời điểm trong ngày đều được cha mẹ tranh thủ để giao tiếp với con. Tuy nhiên, khi giao tiếp với trẻ cha mẹ lại gặp rất nhiều khó khăn vì trẻ không có sự giao tiếp mắt, không có ngôn ngữ để giao tiếp. Thực trạng này do nhiều nguyên nhân khác nhau.

5.3. Nguyên nhân của thực trạng

5.3.1. Cha mẹ thiếu thông tin cải thiện giao tiếp cho trẻ

Cha mẹ thường không có những hiểu biết về hội chứng tự kỷ trước khi biết con mình mắc hội chứng này. Tình trạng trẻ tự kỷ đáng báo động trong những năm gần đây chủ yếu tập trung ở các thành phố, đô thị lớn. Có thể một số bậc cha mẹ đã có những hiểu biết nhất định về khuyết tật này của trẻ nhưng chỉ dừng lại ở nguyên nhân, dấu hiệu, đặc điểm khái quát. Còn để phát triển giao tiếp cho trẻ thì cha mẹ không để ý đến nhiều. Trẻ được đưa đến trung tâm, bệnh viện hầu hết ở mức độ nặng nên cha mẹ ưu tiên phát triển nhận thức cho trẻ hơn phát triển giao tiếp. Khó khăn trong giao tiếp với trẻ xuất phát từ các cha mẹ thiếu thông tin, thiếu kiến thức. Cha mẹ không hiểu làm cách nào để trẻ nhận được thông tin chính xác mình cần truyền tải và phản ánh sao cho nó không sai lệch.

5.3.2. Cha mẹ chưa có tâm lý sẵn sàng đương đầu cùng trẻ

Cuộc sống ngày nay đã khó khăn lại càng khó khăn hơn khi có đứa con tự kỷ. Các cha mẹ nhiều người không thể vượt qua được cú sốc về tâm lý khi trẻ được chẩn đoán mắc chứng tự kỷ. Có những người mẹ buồn phiền quá mà ngã bệnh, có người cha chán đời, mượn rượu giải sầu hoặc có những cặp vợ chồng quay ra đổ lỗi cho nhau và kết cục là mỗi người một nơi...

Có nhiều cha mẹ không chấp nhận sự thật này, không hợp tác với giáo viên/trị liệu viên vì họ cho rằng trẻ vẫn bình thường, sức khỏe tốt, bề ngoài tuấn tú thông minh, chỉ có tính hơi khép kín. Chính cha mẹ không dám đương đầu, trẻ mất đi khoảng thời gian quý giá ở những năm đầu để phát triển, điều này là thiệt thòi cho trẻ sau này hòa nhập.

5.4. Đề xuất biện pháp phát triển giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ tự kỷ trên địa bàn thành phố Đà Nẵng

5.4.1. Cha mẹ sử dụng các chiến lược giao tiếp phù hợp với trẻ tự kỷ

Do những trở ngại về mặt tâm sinh lý khiến cho trẻ tự kỷ gặp nhiều khó khăn trong việc hiểu lời nói. Để giao tiếp có hiệu quả nhất với trẻ tự kỷ, cha mẹ và các thành viên trong gia đình khi giao tiếp với trẻ cần chú ý đến những chiến lược giao tiếp phù hợp như:

Nói chậm: Do khả năng xử lý thông tin của trẻ tự kỷ thường không hiệu quả, trẻ cần nhiều thời gian hơn so với trẻ bình thường để xử lý, hiểu được và phản hồi thông tin. Thông thường khi chúng ta hỏi trẻ điều gì thì đều muốn trẻ trả lời ngay, nếu không thấy trẻ trả lời ngay sẽ cho rằng trẻ không hiểu, không muốn trả lời,... và chúng ta bắt đầu nhắc đi nhắc lại (thúc giục trẻ). Làm như vậy, càng làm cho trẻ rối trí hoặc ức chế hơn. Vì vậy, khi giao tiếp với trẻ hãy nói chậm, nói rõ từ và kiên nhẫn chờ sự phản hồi từ phía trẻ.

Nói rõ: Chúng ta thường cho rằng với trẻ tự kỷ, trẻ hạn chế ngôn ngữ thì sẽ cần phải nói thật nhiều, nói liên hồi để giúp trẻ phát triển ngôn ngữ. Khi chúng ta nói nhanh và nhiều thì sẽ càng đi xa mục tiêu cần cho trẻ hiểu và phản hồi lại. Thông tin đưa ra quá nhiều, quá nhanh khiến trẻ không hiểu chúng ta muốn gì. Cha mẹ khi nhắc đi nhắc lại, nói cách nọ cách kia, gây áp lực, thúc giục con, không cho con cơ hội để suy nghĩ.

Giao tiếp không lời: Đây là chiến lược vô cùng quan trọng. Trẻ cần hiểu được ngôn ngữ không lời, cử chỉ, dấu hiệu, về mặt trong đời sống hàng ngày. Nếu trẻ không nhìn, không giao tiếp mắt, không biểu lộ thái độ khi giao tiếp, không kiểm tra chia sẻ thì cha mẹ nên sử dụng chiến lược giao tiếp không lời. Khi cha mẹ muốn yêu cầu trẻ làm việc gì, hãy thử dùng cử chỉ thay vì nói ra. Và khi làm như vậy, trẻ sẽ có ít cơ hội để tranh cãi với cha mẹ.

Khoảng cách giao tiếp: Cần giữ khoảng cách đủ gần trong mọi tình huống. Nếu cha mẹ nói với trẻ hay ai đó nói vọng từ phòng nọ sang phòng kia, từ dưới gác lên trên gác, trẻ sẽ không phản hồi nhanh như ta muốn. Hãy để ý xem trẻ cần khoảng cách gần đến mức nào để có thể giao tiếp được với chúng ta, thu nhận được thông tin chúng ta muốn nói với trẻ. Ở gần trẻ để trẻ cảm nhận và ý thức được sự hiện diện của chúng ta rồi hãy truyền đạt với trẻ những gì ta muốn, một cách chậm rãi.

5.4.2. Xác định nhiệm vụ chơi, nội dung chơi phù hợp với khả năng và nhu cầu của trẻ tự kỷ khi tổ chức hoạt động chơi

Ngoài sự giải trí, trò chơi còn là một nhu cầu cần thiết cho sự phát triển nhân cách của trẻ. Trò chơi giúp trẻ rèn luyện và phát triển hoàn thiện các giác quan chính, làm cho trẻ khéo léo hơn, trí tưởng tượng phong phú hơn. Trò chơi giúp trẻ biết quan sát và phản ứng nhanh, biết tôn trọng kỷ luật, biết tự chủ. Từ đó, nảy nở tình đoàn kết, yêu thương nhau [4]. Để có thể giúp trẻ hào hứng tham gia vào trò chơi thì chúng ta cần phải xác định nhiệm vụ chơi, nội dung chơi phù hợp với trẻ để trẻ có thể tự tin tham gia.

Việc lôi kéo trẻ tham gia trò chơi bằng cách xác định nhiệm vụ chơi và nội dung chơi phù hợp sẽ giúp trẻ:

- Khắc phục tình trạng rụt rè, ngại giao tiếp của trẻ.

Đồng thời giúp trẻ trở thành thành viên tích cực của nhóm bạn.

- Giúp trẻ mạnh dạn, tự tin, cư xử trong các mối quan hệ xã hội.
- Giúp trẻ phát huy các mặt mạnh, những khả năng tiềm ẩn của trẻ, củng cố các phẩm chất tốt và loại bỏ dần những khiếm khuyết của bản thân.

Các trò chơi phải có nội dung phù hợp với lứa tuổi mẫu giáo. Khi tổ chức các trò chơi cần xác định vị trí, vai của trẻ trong trò chơi. Việc xác định vị trí của trẻ trong trò chơi cần dựa vào những yếu tố sau:

- Những đánh giá về khả năng, nhu cầu của trẻ.
- Mức độ khuyết tật kèm theo của trẻ.
- Tình trạng sức khỏe.
- Điều kiện vật chất, thời gian và không gian.
- Sở thích và năng khiếu của trẻ.

5.4.3. Xây dựng vòng bạn bè

Tạo điều kiện để trẻ hòa nhập cùng trẻ bình thường, giảm bớt mặc cảm, tự ti, nhút nhát, rụt rè. Những trẻ bình thường sẽ giúp các trẻ tự kỷ xóa đi mặc cảm, có một cuộc sống tốt đẹp hơn, dễ hòa nhập hơn. Tạo điều kiện để trẻ hòa nhập cùng trẻ bình thường, giảm bớt mặc cảm, tự ti, nhút nhát, rụt rè. Những trẻ bình thường sẽ giúp các trẻ tự kỷ xóa đi mặc cảm, có một cuộc sống tốt đẹp hơn, dễ hòa nhập hơn.

Các biện pháp nâng cao hiệu quả hoạt động của vòng bạn bè:

- Tổ chức nhiều hoạt động khác nhau để tăng sự hiểu biết và tạo cơ hội cho trẻ thể hiện.
- Động viên, khuyến khích kịp thời những hành vi, biểu hiện tốt.

Lưu ý:

- Xây dựng vòng bạn bè là việc mà một hay một số trẻ bình thường sẽ trợ giúp một trẻ tự kỷ khác trong khi vui chơi.
- Làm thế nào để trẻ bình thường trở thành người hướng dẫn tận tình
 - + Làm thế nào để trẻ tự kỷ tự mình làm lấy càng nhiều càng tốt
 - + Cần làm gì nếu có vấn đề phát sinh.
 - + Làm thế nào để các trẻ trở nên thân thiện và có khả năng giúp đỡ người khác.

6. Kết luận

Giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ tự kỷ gặp nhiều khó khăn hơn so với trẻ bình thường. Trong quá trình giao tiếp với trẻ tự kỷ vai trò của cha mẹ rất quan trọng. Thực trạng nghiên cứu về vấn đề giao tiếp giữa 32 bậc cha mẹ với trẻ tự kỷ trên địa bàn thành phố Đà Nẵng cho thấy: Cha mẹ và trẻ tự kỷ trong quá trình giao tiếp gặp rất nhiều khó khăn để có thể hiểu nhau. Cha mẹ trẻ chỉ có kiến thức khái quát về trẻ tự kỷ, thiếu kiến thức về giao tiếp với trẻ tự kỷ. Có nhiều yếu tố ảnh hưởng tiêu cực đến quá trình giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ tự kỷ. Việc sử dụng có hiệu quả các biện pháp đã đề ra sẽ giúp nâng cao hiệu quả giao tiếp giữa cha mẹ với trẻ tự kỷ.

Lời cảm ơn:

Bài báo này là kết quả nghiên cứu từ đề tài cấp cơ sở,

mã số: Đ2014-01-25, nhóm nghiên cứu xin chân thành cảm ơn Đại học Đà Nẵng đã hỗ trợ kinh phí thực hiện.

[2] Vũ Thị Bích Hạnh (2007), *Tự kỷ phát hiện sớm và can thiệp sớm*, NXB Y học Hà Nội.

[3] Lê Khanh (2004), *Trẻ tự kỷ những thiên thần bất hạnh*, NXB Phụ nữ.

[4] Đào Thanh Âm (chủ biên) (2007), *Giáo dục học mầm non*, NXB Đại học Sư phạm Hà Nội.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1] Trần Thị Minh Đức (chủ biên) (1994), *Tâm lý học xã hội*, NXB Đại học Quốc gia.

(BBT nhận bài: 03/10/2014, phản biện xong: 13/10/2014)